

Türkiye'nin 'Vazgeçilmez' İki Davası: Kıbrıs ve 'Batı' / 'Avrupa'ya Yönelim

Özlem Demirtaş BAGDONAS*

Özet

Bu makale, Türkiye'nin Batı yöneliminin hangi parametreler çerçevesinde meşrulaştırıldığını inceleyerek 'Batı' yöneliminin değişmeyen doğrusal bir yönelim olmadığını, aksine zigzaglar halinde gelişen ve buna bağlı olarak farklı kimlikler oluşturan bir söylemler zinciri olduğunu savunmaktadır. Realist perspektiften bakıldığında, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda AB'den ayrılan tutumu, Türkiye'nin AB yöneliminden bir uzaklaşma olarak görülebilse de, söylem teorisi çerçevesinden bakıldığında, söylemde dahi ayrı tutulmaya çalışılan bu iki 'dava'nın birbirine zıt değil, aslında aynı yönelimin uzantısı olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Batı Yönelimi, Kıbrıs, Söylem, Kimlik

GİRİŞ

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 15 Haziran 2006'da, Kuzey Kıbrıs'a uygulanan ticari ambargo kaldırılmadıkça Türkiye'nin AB baskılarına boyun eğmeyeceği ve Kıbrıs'a limanlarını açmayacağını beyan etmesi¹ ile Annan Planı'na verilen destekle somutlaşan uzlaşmacı tutumuna rağmen, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki kararlılığından vazgeçmediği bir kez daha yenilenmiştir. Türkiye ile AB arasındaki bu görüş ayrılığının, AB Komisyon üyesi Olli Rehn tarafından ifade edildiği üzere olası bir 'tren kazası' sinyalini vermesine karşılık, Başbakan Erdoğan, bir başka demecinde Türkiye'nin AB yöneliminde "en ufak bir sapma" olmadığını belirterek 'tren'in raydan çıkmasının söz konusu olmayacağını teyit etmiştir.² Bu demeçler ve son gelişmeler ışığında ortaya şu sorular çıkmaktadır: Türkiye'nin 1970'lerden itibaren Batı Avrupa ile ilişkilerinde bir sorun haline gelen ve Ocak 2007'de AB ile müzakere sürecinin kısmen durdurulmasına sebep olan Kıbrıs konusundaki tutumu ile Cumhuriyet'in kuruluşundan beri süregeldiği ve devam edeceği yinelenen Batı'ya yönelimi arasındaki bu görünüşsel uyumsuzluk nasıl açıklanabilir? Yoksa arada Tayyip Erdoğan'ın ifade ettiği üzere bir örtüşmezlik yok mudur? Diğer bir ifade ile, Türkiye, Kıbrıs davası ile Olli Rehn'in öngördüğü gibi seksen yıllık dış politikayı sekteye uğratması pahasına, söylemsel olarak da çekici olmadığı vur-

* Fatih Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Görevlisi

¹ Ian Traynor ve Nicholas Watt, 'Turkey clashes with EU over Cyprus', *The Guardian*, 16.06.2006, <<http://www.guardian.co.uk/cyprus/story/0,,1799567,00.html>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

² Recep Tayyip Erdoğan, 'Başbakan Erdoğan: Açık ve net söylüyorum, kim ne derse desin, AB yönelimimizde en ufak bir sapma yoktur', (5 Kasım, 2006), <<http://www.akparti.org.tr>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

gulanan 'bölgesel yalnızlığı' seçip AB 'rayından' çıkmış mı olmaktadır; yoksa Türkiye'nin 'milli davaları' haline gelmiş bu iki politika, aynı eğilimin uzantıları mıdır?

Bu makale, bu sorulara cevap vermek için öncelikle Batı'ya yönelimin Türk dış politikasında hangi parametreler etrafında temsil edildiğini incelememiz gerektiğini önermektedir. Batı'ya yönelimin nasıl tanımlandığı diğer dış politika eğilimlerinin bu yönelimin neresinde yer aldığını tayin etmede belirleyici olarak görülebilir. Katı bir ifade ile, Türkiye'nin 'raydan' çıkıp çıkmadığını saptamak için öncelikle Türkiye'nin hangi raydan gittiğini anlamamız gerekmektedir.

LİTERATÜRDE BATI'YA YÖNELİM

Batı'ya yönelim, Türk Dış Politikası literatüründe bir çok açıdan ele alınmakla beraber, genel olarak bir 'dış politika tercihi' olarak görülmüştür. Pozitivist yaklaşımı esas alarak sürekliliğin 'gerçek' sebeplerini tartışmaya ağırlık veren bu analizlerin çoğu, Batı'ya yönelimi güç dengelerini ve devletlerin milli çıkarlarını uluslararası ilişkilerin ana unsuru olarak gören rasyonalist/realist teorik çerçeveden incelemiştir. Buna göre Türk Dış Politikası'nın Batı'ya yönelmesindeki üç ana etmen, Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemindeki döviz rezervi açıkları, Sovyetler Birliği'nden gelen tehditler ve baskılar ve Truman Doktrini (1947) ve Marshall Planı (1948) ile başlayan askeri ve mali yardımlara olan ihtiyacıdır.³ Bu bakış açısına göre, Türkiye'nin Batı ittifakından yana olması, Türk siyasi elitlerinin 'rasyonel' tercihidir; çünkü uluslararası tehdidin hat safhada olduğu Soğuk Savaş ortamında her devlete has olan ekonomik ve güvenlik gereksinmelerini Sovyetler Birliği'ne yaklaşarak karşılaması Türkiye için (özellikle Stalin'in toprak talepleri ile somutlaşan Türkiye'nin egemenliğini tanımayan yaklaşımlarıyla)⁴ imkansız hale gelmiş ve onu Batı'ya yaklaştırmıştır.⁵ Batı'ya yönelimi, devletlerin çıkarlarının oluşmasında kimliklerin ve fikirlerin rolünü vurgulayan oluşturmacı (*constructivist*) yaklaşımdan⁶ açıklayan diğer analizlerde ise, aynı çıkarların önemi yadsınmamakla birlikte, Türkiye'nin Batı'ya yöneliminin kimliksel ve ideolojik yönü vurgulanmış, bu etkenlerin Türkiye'nin ekonomik ve güvenlik çıkarlarının Batı'ya yönelimle özdeşleştirilmesindeki rolü tartışıl-

³ Bkz. Barry Rubin, and Kemal Kirişçi, *Turkey in World Politics: An Emerging Multiregional Power* (London: Lynne Rienner Publishers, 2001); Meltem Müftüler Baç, *Turkey's Relations with a Changing Europe* (Manchester and New York: Manchester University Press, 1997); William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000*, (London and Portland: Frank Cass, 2000); Tareq Y. Ismael and Mustafa Aydın, *Turkey's Foreign Policy in the 21st Century: A Changing Role in World Politics* (New York: Ashgate, 2003); Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası* (Ankara: İmge Kitabevi, 1998); Mustafa Aydın, 'Determinants of Turkish Foreign Policy: Changing Patterns and Conjunctures during the Cold War', *Middle Eastern Studies*, 36, No. 1, Ocak 2000, ss: 103-139; Yasemin Çelik, *Contemporary Turkish Foreign Policy* (New Prospect, Westport, Connecticut: Praeger, 1999).

⁴ Joseph Stalin 1921 yılında imzalanan Dostluk ve Barış Antlaşması'nı yenileme koşulu olarak Türkiye'den Kars ve Ardahan illerini ve Boğazlardaki geçişleri kontrol etme hakkı talep etmiştir. Bkz. F. Vali, *Turkish Straits and NATO* (Stanford, 1972), ss: 77-78.

⁵ Kemal Karpat, 'Turkish-Soviet Relations', Kemal Karpat (der.), *Turkey's Foreign Policy in Transition* (Leiden, 1975), ss: 83-84.

⁶ Bu yaklaşım için bkz. Alexander Wendt, *The Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999).

mıştır.⁷ Bu yaklaşıma göre de Batı'ya yönelim, Batı'yı başlıca medeniyet referansı olarak algılayan ve Batı ile ilişkilerin güçlenmesini toplumu Batılı değerler çerçevesinde yeniden inşa etme projesini (Kemalist proje) kolaylaştıracak bir araç olarak gören Türk siyasi elitlerinin ideolojik tercihidir.⁸

Söz konusu ikinci çerçeveden bakacak olursak, özellikle 1980'li yılların sonlarına ve 1990'lı yıllara doğru meydana gelen gelişmelerin, rasyonel/realist yaklaşımın açıklama gücünü azalttığını söyleyebiliriz. Sovyet tehditinin ortadan kalkması ve küreselleşmeye paralel olarak gelişen demokratikleşme hareketleri ile devlet dışı aktörlerin siyasi gücünün artmasıyla, hem Doğu-Batı ayrımı ideolojik bir ayrım olmaktan çıkmış, hem de toplumu tek bir güç ekseninde inşa etmek olarak özetlenebilecek hegemonik yaklaşımın uygulanması da imkansız hale gelmiştir. Soğuk Savaş yıllarında baskın olan, ve komünizm karşıtlığı tabanında biçimlenmiş Avro-Atlantik (*Euro-Atlantic*) yönelimi, Batı'nın doğu ve güney kanadı savunuculuğunu üstlenmiş ülkeler için, yerini liberal ve çoğulculuk değerlerini ön plana çıkaran, ve AB üyeliğinde somutlaşagelen yeni bir 'Batı' yönelimine bırakmıştır. Dolayısıyla, Batı yönelimini devletlerin ekonomik ve siyasi çıkarlarıyla açıklamak halen etkisini sürdürmesine rağmen, bu etkenleri AB entegrasyonu ve genişleme teorilerinin bir güncellemesi olan Avrupalılaşma (*Europeanization*) kavramı ile incelemek literatürde gittikçe yaygınlaşmıştır.⁹ Bu çalışmalarda Batı'ya yönelim, söylemlerde de vurgulandığı gibi, AB'ye yönelimle eşleştirilmiş, ve hem siyasi ve ekonomik bir 'tercih' (politika Avrupalılaşması), hem de siyasi otoriteler üzerinde oluşan yapısal bir 'baskı' olarak değerlendirilmiştir. 'Avrupalı' kimliğinin toplum tarafından da benimsenmesinin rolü vurgulansa da,¹⁰ Avrupalılaşma, Türkiye'nin 1950'li yıllardaki Batı'ya yönelimini inceleyen çalışmalarda olduğu gibi bir 'bağımlı değişken' olarak ele alınmış ve bu değişkenin sebepleri, kapsamlı bir açıklama yapma eğilimiyle, toplumsal, ekonomik ve siyasal değişikliklerle ortaya çıkan yeni 'etkenler' de göz önünde

⁷ Bkz. Tarık Oğuzlu, 'The Impact of 'Democratization in the Context of the EU Accession Process' on Turkish Foreign Policy', *Mediterranean Politics* 9, No.1, Spring 2004, ss: 94-113, Binnur Özkeçeci-Taner, 'The Impact of Institutionalized Ideas in Coalition Foreign Policy Making: Turkey as an Example, 1991-2002', *Foreign Policy Analysis* 1, 2005, ss: 249-278.

⁸ Tarık Oğuzlu, 'The Impact of 'Democratization'', s. 96.

⁹ Bkz. Ziya Öniş, 'Domestic Politics, International Norms and Challenges to the State: Turkey-EU Relations in the Post-Helsinki Era', Middle East Studies Association'ın aylık toplantısında sunulan bildiri, Washington DC, Kasım 23-26, 2002; A. S. Sofos, 'Reluctant Europeans? European Integration and the Transformation of Turkish politics', K. Featherstone & G. Kazamias (der.), *Europeanization and the Southern Periphery* içinde, (London: Frank Cass, 2001), ss: 243-260; M. Uğur, 'Europeanization and Convergence via incomplete contracts? The case of Turkey', Featherstone & G. Kazamias (der.), *Europeanization and the Southern Periphery* içinde, (London: Frank Cass, 2001), ss: 217-243; Bahar Rumelili, 'Civil Society and the Europeanization of Greek-Turkish Cooperation', *South European Society and Politics* 10, No. 1, Nisan 2005, ss: 45-56; Thomas Diez, et. al, 'Introduction', *South European Society and Politics* 10, No.1, Nisan 2005, ss: 1-15; Nathalie Tocci, 'Europeanization in Turkey: Trigger or Anchor for Reform?', *South European Society and Politics* 10, No. 1, Nisan 2005, ss: 73-83.

¹⁰ Barry Rubin, 'Introduction', Ali Çarkoğlu & Barry Rubin (der.), *Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics* içinde, (London, Portland, and Oregon: Frank Cass, 2003), s. 1.

bulundurulmuş ve incelenmiştir. Bu yönelimin ‘nasıl’ meşrulaştırıldığı ve farklı aktörler tarafından ‘nasıl’ yorumlandığı (ve buna bağlı olarak tek bir ‘Batı’ kavramına karşı bir çok ‘Batı’ kavramının oluşturulduğu) ise dış politikanın ‘gerçek’ sebeplerini örtmek için kullanılan bir propaganda aracı olarak görülmüştür.

Benzer analizlerdeki diğer bir ortak nokta da, Batı’ya yönelimin doğrusal (linear) algılanması ve buna bağlı olarak Batı’ya yönelimin politika eğiliminin dışına çıkan dış politika eylemlerinin de bu eksenin dışında görülmesidir. Batı’ya yönelimi eylemde Birleşik Devletler ve Batı Avrupa ülkelerinin Doğu’daki çıkarlarını savunmak olarak gören bu yaklaşıma göre, Türkiye’nin Kore Savaşı’na katılımı, 1958’de Lübnan iç savaşına müdahale etmesi için A.B.D.’ye üslerini kullanma hakkı vermesi ve 1955 Bandung Konferansı’nda Afro-Asyalı devletlerin tarafsızlık politikasını ve komünizmi eleştiren, tabiatı ve üslubu itibarıyla ‘Batıcı’ bir politika izlemesi, Türkiye’nin ‘Batı’ya yönelimi’ne örnek oluştururken,¹¹ 1960’lı yıllarda tartışılmaya başlanmakla birlikte 1974 yılında eyleme dönüşmüş Türkiye’nin Kıbrıs harekatı ise, A.B.D. ve Batı Avrupa ülkelerinin baskısına rağmen gerçekleşmesi nedeniyle Batı’ya yönelim ekseninin dışında değerlendirilmiştir. Buna bağlı olarak, bazı yazarlar Türkiye’nin 1970’li yıllardaki Kıbrıs politikasını Batı yönelimi’nden ‘sapma’¹², bazıları da ‘kısmi-ayrılma’¹³ olarak tanımlamışlardır. Bu yaklaşıma göre, 1983’te Türkiye’nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni tanıması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu’ndan gelen baskılara rağmen askeri güçlerini Kuzey Kıbrıs’tan çekmeyi kabul etmemesi de ‘eksen dışı’ eylemler kategorisinde değerlendirilebileceği gibi, Türkiye’nin Ankara Anlaşması’nı genişleten AB Ek Protokolü’nde imzalamasına rağmen uygulamaya geçirememesi, limanlarını Kıbrıs Cumhuriyeti’ne açma taahhüdünün de 12 Aralık 2006’da AB müzakere başlıklarından sekizinin durdurulması kararına mal olması ve Türkiye’nin AB ülkelerinden ayrı bir dış politika çizgisi üzerinde olduğunu göstermesi itibarıyla yine ‘eksen’ dışında görülebilir. Nitekim, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Kıbrıs çözümü için ilk olarak Belçika modelini, sonra da Annan Planı’nı savunmasının kamuoyunda ‘AB için Kıbrıs’tan vazgeçilmemeli’ tepkisini yaratması da bu iki politikanın farklı eksenlerde görüldüğünün altını çizmektedir.

SÖYLEM TEORİSİ BAĞLAMINDA BATI’YA YÖNELİM

Batı’ya yönelim, siyasi liderlerin repertuarlarında yer alan bir ‘söylem’ (discourse) olarak ele alınıp, bu söylemi oluşturan ‘yapı taşları’¹⁴ ayrıştırılarak incelendiğinde ise, eksen dışında olduğu savunulagelen kimi dış politikaların bu yönelimin ne kadar dışında olduğu da tartışmalı hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’nin başını ağrıtan bir ‘çıban’ olagelmiş Türkiye’nin Kıbrıs davasının Batı’ya yönelimin ne kadar dışına çıktığını ve neden bu yönelimin vazgeçilmezliğine rağmen savunulduğunu bilmeceleş-

¹¹ Aydın, ‘Determinants of Turkish Foreign Policy’, s. 114; Çelik, *Contemporary Turkish Foreign Policy*, s. 37.

¹² Ibid.

¹³ Bkz. Hale, *Turkish Foreign Policy*.

¹⁴ Lene Hansen, *Security as Practice. Discourse Analysis and the Bosnian War* (London and New York: Routledge, 2006), s. 56.

tirmekten önce sorulması gereken soru, Batı'nın Türk siyasi liderleri tarafından hangi parametreler etrafında tanımlandığı ve Kıbrıs davasının Batı'ya yönelimle ve Türkiye'nin Batılı kimliği ile nasıl ilişkilendirildiğidir.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, bu makalenin amacı, Türkiye'nin Batı'ya ve AB'ye yönelimini sebep-sonuç ilişkisi ile değerlendiren çalışmaların 'açıklama gücünü' sorgulamak değil, Batı ve AB'ye yönelim olgularına post-yapısalcılık (post-structuralism) perspektifinden bakmayı önermektir. Bu perspektif, rasyonalizm ve oluşturmacılık arasında süregelen maddi çıkarların mı yoksa fikirlerin/kimliklerin/ideolojilerin mi dış politika hamlelerini ya da eğilimlerini açıkladığı ile değil, maddi ya da manevi çerçevelere nasıl anlamlar yüklendiği ve bu anlamların söylemleri nasıl yapılandığı ile ilgilenebilmektedir.¹⁵ Diğer bir deyişle, asıl amaç, Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe tarafından da ifade edildiği gibi, söylemlerin maddi ve manevi karakterlerini birbirine zıt olarak incelemek ya da maddi çıkarların açıklayamadığı eğilimleri fikrîsel öğelerle açıklamak değil, maddiyat ile maneviyat arasında çizilen bu dikotomik ayrıma karşı çıkmaktır.¹⁶ Bu çerçeveden bakılacak olursa, Batı ve AB'ye yönelimi farklı etmenlere bağlı olarak gelişen bir süreç olarak görmektense, siyasi aktörler tarafından sürekli 'itiraz edilen' ve 'çekişmeli'¹⁷ bir söylem olarak ele almak, bu yönelimin nasıl meşrulaştırıldığına dikkat çekerek ölçülüp analiz edilmek için 'tek' olarak incelenegelmiş olan Batı ve AB kavramlarının 'itiraz edilebilir' özelliğiyle nasıl farklı kimlikler oluşturduğuna ve bu söylemlerin nerede ayrılıp nerede buluştuğuna odaklanabilmemize olanak sağlayacaktır.

Makalenin dayandığı bir ikinci nokta ise kimliklerin ve kimliklere yüklenen anlamların söylemler vasıtası ile oluştuğu, ancak karşıt kimlik tayin etmenin anlam yüklemeye tek kaynak olmadığıdır.¹⁸ Kimliğin ve çıkarların nesnel 'saptanmazlığına' (indeterminacy) ve söylem dışında var olmayışına dikkat çeken bu görüşe göre, devlet kimlikleri, söylemlerde beyan edilerek, tekrar tekrar teyit edilerek oluşur.¹⁹ Bu çerçeveden bir çok analist, dış politika söylemlerinin kimlik oluşumundaki rolünü, 'öteki'lerin, yani karşıt kimliklerin oluşturulması ile açıklamışlardır.²⁰ Türk dış politika yönelimi 'ötekileştirme' (othering) bağlamında ele alınılacak olursa, Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemindeki 'Ba-

¹⁵ Hansen, 'Introduction', Lene Hansen (der.), *European Integration and National Identity: The Challenge of the Nordic States* içinde, (London, New York: Routledge, 2002), s. 4

¹⁶ Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics* içinde, (London: Verso, 1985), s. 108.

¹⁷ Söylemlerin itiraz edilebilir özelliğini vurgulayan bu terim için ('contested discourse') bkz. William E. Connolly, *The Terms of Political Discourse* içinde, (Princeton NJ.: Princeton University Press, 1983).

¹⁸ Ole Weaver, 'Identity, Communities and Foreign Policy: Discourse Analysis as Foreign Policy Theory', Lene Hansen (der.), *European Integration and National Identity* içinde, s. 24.

¹⁹ Bkz. David Campbell, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of the Cold War* içinde, (Manchester: Manchester University Press, 1992).

²⁰ Campbell, *Writing Security* içinde, (Manchester: Manchester University Press, 1992); Campbell, *Politics Without Principle: Sovereignty, Ethics, and the Narratives of the Cold War*, (Boulder, Colo.: L. Rienner, 1993); Michael Dillon, *Politics of Security: Towards a Political Philosophy of Continental Thought* içinde, (London: Routledge, 1996); Michael J. Shapiro, *Violent Cartographies: Mapping Cultures of War* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997).

tılı' kimliğinin, Türk siyasi liderlerinin Türkiye'nin Avro-Atlantik kurumlarına üyeliğine olan atıflarında komünizmi ötekilemeleriyle oluştuğu söylenebileceği gibi²¹, Batı'ya yönelim de, anti-komünist olarak ifadelendirilen 'Batılı' kimliğin ön plana çıkarılmasıyla oluşan bir 'söylemler zinciri' olarak görülebilir. Ancak kimlik oluşumunda 'öteki'ni bir tehlike olarak görmek yoluyla kendi kimliğini 'öteki'ne addedilen olumsuz sıfatlardan arınmış olarak tanımlamanın rolü yadsınamayacağı gibi, kimlik oluşumunu salt 'kendi' ve 'öteki' arasındaki dinamiklerle açıklamak, bu sürecin çok yönlü karakterini göz ardı etmektedir. Bu çalışma, Ole Weaver'in söylem teorisine dayanarak, kimlik ifadelerinde karşıtlığın rolünü onaylamakla birlikte, bu dikotominin dışına çıkılmasını, kimlik oluşumunun çok yönlü özelliğini vurgulamada önemli görmektedir. Bu görüş, 'öteki'nin çoğu zaman birebir benzerlik ve düşmanlık cetvelinin ortasında değerlendirildiğini ve 'öteki' ile 'kendi' arasındaki farklılıkların ancak özel durumlarda karşıtlık olarak ifade edildiğini temel almaktadır.

Bu hususta vurgulanması gereken diğer bir nokta da bu makalenin siyasi elitlerin 'asıl' amaçlarını saptama ve dolayısıyla nesnelliği söylem içinde arama amacında olmadığıdır. Böyle bir yaklaşım, kaçınılmaz olarak 'öyle demek istediklerini ya da gerçekten beyan ettiklerini amaçladıklarını nereden bilebiliriz' sorusunu doğuracak, sebep-sonuç ilişkisinden alınan mesafeyi sifıra indirip dayanılan perspektifin dışına çıkılmasına neden olacaktır. Dolayısıyla, bu çalışmadaki amaç, siyasi elitlerin neden Batı'ya yönelimi anti komünizm ya da diğer parametrelerle ilişkilendirdiklerini göstermek değil, Batı'ya yönelimin ve Batı'ya yönelim ekseninde görülen politikaların nasıl meşrulaştırıldığını ve aralarındaki ilişkinin nasıl tanımlandığını incelemektir. Bu amaçla makale, 1950'lerden günümüze hükümet söylemlerinde Batı'ya yönelimin ve Kıbrıs politikasının bu ekseninde nasıl meşrulaştırıldığını dört temel parametre çerçevesinde inceleyecektir: 1) Batı camiasında saygın bir yer olarak Batılılık, 2) Komünizm karşıtlığı olarak Batılılık, 3) Batı'ya rağmen Batılılık, ve 4) Medeniyetler İttifakı için Batılılık. Hükümette görev almış parti liderlerinin demeçleri ve hükümet programları bu konuda çok zengin bir kaynak sunmaktadır. Bu bağlamda, Batı'ya yönelimde tek bir evre izlenmediği, Batılılığın, aksine kimi zaman birbirine karşı, kimi zaman da birbiriyle örtüşen farklı parametrelere oturtulduğu gözlemlenebilir. Bu farklı 'ray'lardaki ortak noktanın, Batılılığın dışarının bir dayatması değil, Türkiye'nin kendi kuruluş prensipleri ve kimliğinin bir sonucu olarak görülmesinde yattığı söylenebilir. Bu yerel atıf, Batılılığın ve Avrupalılığın, AB ya da diğer kurumlara üyelikten ayrı tutularak, bir değerler bütünü olarak değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki tutumuna bu çerçeveden baktığımızda, AB ile Kıbrıs konusunda belirginleşen ayrılıklara rağmen, 'tren'in 'ray'dan çıkmasının söz konusu olmadığını söylemek mümkündür.

²¹ Pınar Bilgin ve Eylem Yılmaz 'Constructing Turkey's 'Western' Identity During the Cold War: Discourses of the 'Intellectuals of Statecraft'', *International Journal* Winter 2005-2006, s. 40.

SÖYLEMDE BATI'YA YÖNELİM VE KIBRIS

'Batı Camiası'nda 'Saygın' bir Yer Alarak 'Batılılık'

Batı'ya yönelimin bir dış politika eğilimi olarak ortaya çıkması ve tek meşru eğilim olarak görülmesi, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nı takiben çeşitli Batılı kurumlara yaptığı başvurularla başlamıştır. Bu başvuruların sonucunda Türkiye, 1949'da Avrupa Konseyi ve 1952'de NATO üyesi olmuş, tam üyeliğin nihai hedef olarak açıklandığı 1963 Ankara Anlaşması ile de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortak üye olmuştur. Bu kurumların Batılı idealleri yayma ve geliştirmedeki önemine dair atıflar, 1950 sonrası tüm hükümet programlarında yer almış, ve 'Batılılık' bu kurumlara üye olmakla bir tutulmuş olmakla beraber, Batı tarafından eşit muamele görmek suretiyle Batı camiasında saygın bir konum alma vurgusu, sürdürülen Batılılık hedefinin içeriğini açıklamada ilk sıralarda yer almıştır.

Batılılığı Batı tarafından tanınmaya bağlı gören ve eşit muameleye öncelik veren bu yaklaşım, Türkiye'nin AET üyelik başvurusuna dair söylemlerde mevcuttur. AET'nin Türkiye için siyasi önemi ve bu açıdan eşit statüde değerlendirilme beklentisi Nihat Erim'in 1961'de verdiği demeçte şöyle vurgulanmıştır:

Ortak Pazar'a müracatımız Yunanistan'la aynı tarihlere rastlar. Ancak Yunanistan geçtiğimiz Kasım ayından beri hukuk ve fiilen Ortak Pazar asosiye üyesidir. Biz ise hala bir netice alamadık...Verilen bilgidende anlaşıldığı üzere Türkiye'yi Yunanistan'dan farklı bir muameleye tabi tutmak istiyorlar...Acaba neden? Ekonomik sebepler ileri sürülmesi samimi sayılamaz. Yunanistan'ın ortak pazara girmesinden sonra Avrupa Konseyi assamblesine sunulan resmi bir raporda Yunanistan'ın asosiye üye olarak kabulünde "Avrupalılık fikir ve tesanüdü ile politik düşüncelerin" göz önünde tutulduğu açıkça söylenmiştir. Yani iş ekonomik mülahazalara bağlansa Yunanistan'a tanınan imtiyazlar hiçbir suretle verilmeyecekti. Aynı politik düşünceler Türkiye bakımından Yunanistan'dan eksik değil fazladır...Tekrar ediyorum, ekonomik şartlar değil, Avrupa tesanüdü ve politik sebepler Türkiye'nin derhal asosiye üye olarak kabulünü gerektirmektedir.²²

Dolayısıyla, 1963 Ankara Anlaşması ile ortak üye konumuna gelmesi, Türkiye'nin Batı camiasında hakettiği yeri aldığının ve Batı ile ortak kaderi paylaştığının teyidi olarak ifade edilmiştir.²³ 13 Eylül 1963'te, Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, bu 'tarihi' olayı Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olduğunun nihai kabulü olarak yorumlarken²⁴, 1965 seçimleri sonunda hükümet kurma görevi verilen Doğru Yol Partisi lideri Süleyman Demirel, anlaşmanın Türkiye ile Batı Cemiyetini ortak kaderde birleşmeye kilitlediğini belirtmiştir.²⁵

²² Nihat Erim, 'Nihat Erim'in Dış Meseleler Konusundaki Genel Görüşme Sırasında Konuşması, ' (Millet Meclisi, 09.01.1963), Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Ref. no: 030/01/50/299/3, s. 2.

²³ 'II. Koalisyon (IX. İnönü) Hükümetinin Programı (25 Haziran 1962-25 Aralık 1963)', Nuran Dağlı, ve Belin Aktürk (der.), *Hükümetler ve Programları II 1960-1980*nde, (Ankara: TBMM Basımevi, 1988), s. 49.

²⁴ 'İnönü: Avrupa'ya daimi olarak bağlandık', *Cumhuriyet* 3.09.1963.

²⁵ I. Demirel Hükümeti (27 Ekim 1965- 3 Kasım 1969)', *Hükümetler ve Programları II 1960-1980*nde, s. 69.

1970'lerde Batılılık, demokrasi ve bireysel özgürlüklerin savunulması ve Batılı kurumlara üye olma bağlamında ele alınmakla birlikte, Batı ittifakı içinde saygın bir konuma sahip olmada Batılı olmanın kabulünün olduğu kadar, demokratik idealleri 'Doğu'ya yaymanın önemi de vurgulanmaya başlamıştır. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi lideri Bülent Ecevit'in söylemlerinde gözlemlenebilecek bu atıf, Batı ittifakında yer almanın Türkiye için önemini vazgeçilmez görmekle beraber, milli çıkarların savunulmasında yeterli bir koşul olmadığı prensibine dayanmaktadır.²⁶ Bu bağlamda Ecevit, Türkiye'nin Batı ittifakı'nda saygın bir konumda olmasının, NATO ve A.B.D.'ye bağımlılıkla ve benzer olarak sadece NATO'nun güney kanadı savunuculuğunu üstlenmekle mümkün olamayacağını²⁷, bunun demokratik idealleri Türkiye'nin kültürel açıdan yakın olduğu Balkanlar, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz ülkelerine taşıyabilme kapasitesine bağlı olduğunu belirtmiştir.²⁸ Türkiye'nin sadece Batılı değil, aynı zamanda bir Ortadoğu, Balkan ve Doğu Akdeniz ülkesi olduğuna dikkat çeken bu yaklaşım, Türkiye'nin Batılı kimliğini Batı Avrupa ve Doğu ülkeleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları temeline oturtmuş, coğrafi yakınlığı itibarıyla Doğu ülkelerine örnek bir demokrasi modeli oluşturmadaki rolüne bağlamıştır. Dolayısıyla 'Batı', salt güvenlik kalesi olarak değil, aynı zamanda bir değerler bütünü ve bu değerlerin savunulması olarak görülmüş, Batı'ya yönelim de buna bağlı olarak, askeri bağımlılık ekseninden çıkarılıp demokratik değerlerin içtenlikle içeride ve dışarıda savunulması olarak yeniden tanımlanmıştır:

*Türkiye artık NATO'nun silahlı sınır bekçisi olarak görülmekten ve değerlendirilmekten tatmin olmamaktadır. Kanaatimizce Türkiye'nin demokratik dünyaya daha başka ve daha önemli bir katkısı vardır. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye, bütün zorlu şartlara rağmen demokrasiyi yaşatabilmeyi başarmıştır. Türkiye aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nı müteakip demokrasinin yaşamaya devam ettiği tek gelişmekte olan ülkedir. Demokrasiyi iktisadi kalkınma sürecinde yaşatmaktaki başarısı ile Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkeler için teşvik edici bir örnek teşkil etmektedir.*²⁹

Dolayısıyla, Türkiye'nin Batılı kimliğini, demokrasiye bağlılığı ve onu yaşatma ve yaymadaki rolü ile tanımlaması ile³⁰ 'yeni dış politika konsepti' olarak ifade edilen bu yaklaşım, Batı'ya bağımlılıktan uzaklaşmayı savunmasına rağmen, Batı-yönelimine alternatif bir vizyon önermemiştir. Aksine, 'zorunlu' olduğu için değil, 'sorumluluk sahi-

²⁶ CHP Tüzük ve Yönetmeliği (Ankara: Çoban Matbaası, 1976), s. 217.

²⁷ Bülent Ecevit, "Turkey's Security Policies: Address given at the International Institute for Strategic Studies, London, 15 May, 1978", *Prime Minister Bülent Ecevit Speeches* (Ankara: Torunoğlu Ofset, 1978), s. 18

²⁸ Ibid., s. 20.

²⁹ Ecevit, 'Press Conference to the Members of Foreign Press at the Turkish Embassy, Bonn, May 11, 1978', ibid., s. 4.

³⁰ Avrupa'daki demokratik ülkelerle aramızda özel bir ilişki mevcuttur. NATO üyeliğimiz ve AET ortak üyeliğimiz Avrupa'nın demokratik ülkeleri ve tüm Batı ile ilişkilerimizde küçük bir etmendir. İlişkilerimizin temelinde Türk halkının demokrasiye bağlılığı yatmaktadır. Bkz. Ecevit, 'Press Conference with TV Correspondents, Brüksel, 26 Mayıs 1978', *Prime Minister Bülent Ecevit Speeches*.

bi' olduğu için Batılı değerleri savunmasının, Türkiye'ye, Batı ideallerini güçlendirmede Batı'ya bağımlılıktan daha büyük bir rol ve önem vereceği ifade edilmiştir. Burada dikkate değer nokta, Batılı kimliğin bu değerler bağlamında oluşturulmasının çoğu post-yapısalcı yaklaşımlarda üzerinde durulduğu gibi bir düşman 'öteki'yi içermediğidir. Aksine, komünizmin ve Sovyetler Birliği'nin artık bir tehdit oluşturmadığı teyit edilmiş³¹, Türkiye'nin Batılı kimliği de komünizm karşıtlığı ekseninin dışında görülmüştür. Türkiye'nin Avro-Atlantik yönelimi bağlamında da eşitlik ve bağımsızlık prensiplerine atıfta bulunularak, Batı'ya karşıtlık değil, Türkiye'nin Batı ittifakı içindeki, şartlar açısından eşit, kültürel açıdan da özel konumu öne çıkarılmıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki tutumu da bu kereden değerlendirilecek olursa, Türkiye'nin 1974 Kıbrıs çıkartmasını Batı'ya yönelim ekseninin dışında değerlendirmek de güçleşmektedir. Çıkartmanın hemen akabinde, Bülent Ecevit, operasyonun ana hedefinin Kıbrıslı Türkler'in hak ve çıkarlarını savunmak olduğunu belirtmiştir.³² Benzer demeçlerde, Türkiye'nin Batı ittifakı'nda üstlendiği demokrasiyi ülke içinde ve dışında yayma rolünün, Kıbrıs bağlamında da ele alındığını görmekteyiz. Bu atıflarda, Kıbrıs'taki Türk halkını her türlü baskıdan, tehlikeden ve yabancı egemenliğin boyundurluğundan kurtarmanın, Türkiye'nin vazgeçilmez 'milli vazifesi' olarak ifade edilmesi,³³ Kıbrıs'taki Türk halkını 'ezilmiş', 'tehlike altında' ve 'yabancı egemenliğin boyundurluğu altında' olarak betimlerken, Türkiye'nin kimliğini de buna mukabil 'kurtarıcı', 'azat eden ve 'sorumluluk sahibi' olarak yeniden tanımlamıştır. Dahası, Kıbrıslı Türklerin bu demeçlerde 'vazgeçilmez' olarak nitelenen özgür demokrasi hakları, Türkiye'deki demokratik değerlerin bir uzantısı olarak görülmüştür.³⁴ Bu görüş, Ecevit'in Kıbrıs hareketinin TBMM'de onaylanmasını müteakip verdiği konuşmada da vurgulanmıştır. Kıbrıs hareket kararını demokrasi için kazanılmış bir zafer olarak betimleyen bu konuşmada da, kazanılacak olan zaferin sadece Türk milletinin değil, aynı zamanda demokrasinin diktatörlüğe, özgürlüğün zulme galibiyeti olacağının belirtilmesi³⁵, Türkiye'nin 'Batılı' kimliğini Kıbrıs'a taşıma görevine yüklediği değer açısından da anlamlıdır.

Komünizm Karşıtlığı Olarak 'Batı' dan 'Batı' Karşıtlığına

Elbette, 'Batılı' kimliğin kömünizme karşıtlıklıkla özdeşleştirilmeden demokratik değerlerin savunuculuğu ile eşleştirilmesi, siyasi söylemde 'Batı'yı ifade etmenin tek yolu olmamıştır. Komünizm karşıtlığı, Batı'yı ve Türkiye'nin Batı ittifakı içerisindeki rolünü tanımlamada diğer önemli bir parametre olarak ifade edilebilir. Bu vurgu ilk olarak Demokrat Parti döneminde ortaya çıkmakla birlikte, bu söylemin 1960'larda Adalet Par-

³¹ Bkz. Ecevit, 'Turkey's Security Policies: Address given at the International Institute for Strategic Studies, Londra, 15 Mayıs 1978', *ibid.*, s. 27

³² *Milliyet* 23.07.1974.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Milliyet* 21.07.1975.

tisi ve 1970'lerin sonlarında yine aynı partinin liderliğini yürüttüğü Milliyetçi Cephe koalisyonunda yeniden canlandığını görmek mümkündür.

Adalet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Milli Selamet Partisi'nin oluşturduğu Milliyetçi Cephe Koalisyonu'nun hükümet programında, komünizmden gelen tehlikenin gerçek ve ciddi olduğu ve Türkiye'deki komünist akımların Anayasada garanti altına alınmış hak ve hürriyetleri suistimal ederek, milletin bölünmezliğini yıkma amacında olduğu ifade edilmiştir.³⁶ Komünizmi bu bağlamda ele almada diğer bir çarpıcı örnek Demirel'in 1965'da verdiği bir demektir:

*Türk Devletinin otoritesi, Türk milletinin uyanıklılığı, Türk devletinin müesseselerinin ve tanperverliği ve Atatürk'ün "komünizmi gördüğünüz yerde ezin" direktifi, hürriyetleri boğan bu sistemin Türkiye'de tutunmasına imkan bırakmayacaktır.*³⁷

Komünizmi özgürlüğe, demokrasiye ve milli iradeye karşı olarak tanımlamada Atatürk'e gönderme yapan bu ifade, komünizm karşıtlığını Atatürkçülükle meşrulaştırırken, yine Demirel tarafından verilmiş bir başka demekte de Atatürkçülüğün Batılılıkla özdeşleştirildiğini görmekteyiz: "Atatürk devrimlerinin özü olan; hür, batılı ve medeni bir toplum düzeni kurabilme hedefi, düşünce ve davranışlarımızın en kıymetli ilham kaynağıdır."³⁸ Benzer ifadeler, Demirel'in 1965'te Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan mülakatında da dile getirilmiştir:

*Atatürk devrimlerinin hedefi Batı medeniyetçiliğine ulaşmaktır. Batı medeniyetçiliği milletlerin kendi adet, an'ane, hars ve kültürlerinin terki değil, fakat hurafe yerine-müspet düşüncenin ikamesi, zihinlerin aydınlık ve hür hale getirilmesi, iktisadi refah seviyesinin artırılması demektir. Binlerce yıllık kendi öz medeniyetimizin geliştirdiği Türk halkının çok güzel adet, an'ane ve kültürü ile Batı medeniyetçiliğine erişme tezat halinde değildir.*³⁹

Görüldüğü gibi, komünizm, özgür ve bilimsel düşünceye ve dolayısıyla Atatürk inkılaplarına karşıtlıkla özdeşleştirilmek suretiyle 'öteki'leştirilmiş ve 'görüldüğü yerde ezilmesi gereken' bir sistem olarak görülerek 'düşman'laştırılmış, Batılı kimlik de komünizme addedilen bu negatif öğelerden arındırılarak, aslen 'biz'e ait olan değerler bütünü olarak temsil edilmiştir. Ancak komünizmi ötekileştirmek, Batı'yı tanımlamada tek meşrulaştırma biçimi olmamıştır. Atatürk devrimlerinin öz ve amaç itibarıyla 'Batıcı' olmasına dayandırılan bu görüş, komünizm karşıtı ve milliyetçi cephede yerini almış olmasıyla beraber, kaynağını Atatürk'ün komünizme prensip olarak karşı duruşu ve Türk halkının Atatürk devrimlerini benimsemiş olması varsayımından almış, dolayısıyla Batılı medeniyetlere erişme hedefini Batı'nın bir dayatması olarak değil, Türkiye'nin aslen varolan 'Batılı' kimliğinin bir uzantısı olarak tanımlamıştır. Dış politika eğilimi olarak

³⁶ 'V. Demirel Hükümeti (21 Temmuz 1977-5 Ocak 1978)', *Hükümetler ve Programları II 1960-1980*de, s. 383.

³⁷ Süleyman Demirel, 'Solun Ardı Komünizm', *Yeni İstanbul* 13.06.1965, *Süleyman Demirel, Adalet Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı: Yazdıkları ve Söyledikleri* (Ankara: AP Genel Merkezi Neşriyatı, 1967), s. 171.

³⁸ 'I. Demirel Hükümeti (27 Ekim 1965- 3 Kasım 1969)', *Hükümetler ve Programları II 1960-1980*de, s. 92.

³⁹ Demirel, 'Türk halkı ifratları kabul etmez', *Cumhuriyet* 3.2.1965, *Süleyman Demirel, Adalet Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı: Yazdıkları ve Söyledikleri*, s. 87.

'Batı', Atatürk yolunda ilerlemekle özdeşleştirilerek⁴⁰ tek meşru hedef olarak gösterilmiş, Türkiye'nin NATO ve CENTO ittifaklarına üyeliği de bu eğilimin bir göstergesi olarak temsil edilmiştir.⁴¹

Ancak, Adalet Partisi ile aynı koalisyon hükümetinde yer almış Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Milli Selamet Partisi (MSP), komünizm karşıtlığında ve NATO'ya üyeliği savunmada birleşmelerine rağmen Batı'yı tanımlama konusunda Adalet Partisi'nden ayrılmışlardır. Yukarıda belirtildiği gibi, Demirel'in söylemlerinde NATO ve AET, Türk milletinin Atatürk inkılaplarına olan takipçiliğinin bir uzantısı ve Batılı olmanın bir sonucu olarak görülürken, MHP ve MSP'ye ve bu partilerin başkanları olan Alparslan Türkeş ve Necmettin Erbakan'a göre NATO, bu 'Batı' referansından yalıtılmış, Sovyet tehditi ile savaşmanın tek yolu olarak görülmüştür.⁴²

MHP'ye ve MSP'ye göre Batı'ya yönelim, komünizm karşıtlığı ile örtüşmemekte, aksine, milli örf ve adetlere zarar verdiği için, komünizme davetiye çıkarmaktadır. Bu bağlamda, komünizme karşıtlık çerçevesinde tanımlandığı sürece, NATO'yu savunmak, Batıcı değil, savaşılması zorunlu bir 'iblis' olarak görülen komünizme karşı verilen mücadeleye itibarıyla Türk-İslam sentezi ile uyumlu görülmüştür. Bu anlayışa göre, komünizme 'aykırı' olarak tanımlanan insanlık, demokrasi, ve özgürlük kavramları, Batı medeniyetine değil, 'yaradılanı sev yaratandan ötürü' sözünde ifade bulan Türk-İslam sentezine hasstır.⁴³ Batı'ya karşıtlık söyleminde İslami öğeleri daha ön plana çıkaran Necmettin Erbakan'a göre de, Batıcı düşünce sisteminin bir uzantısı olarak ifade edilen kapitalizm ve komünizmin, Müslüman dünyasını İslam'ın özünü anlama yetisinden uzaklaştıracığı vurgulanmıştır.⁴⁴ Bu görüş, dış politikada da, 'öz'e geri dönmeyi ve ('öz' Müslüman olmakla tanımlandığı ve doğası itibarıyla Batı'ya karşıt konumlandırıldığı için) Batı'ya kayıtsız şartsız yönelimden uzaklaşmayı savunmayı da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, 'Batı'lı ülkelerle komünizme karşıtlık kulvarında birleşilse de, Türk dış politikasını salt 'Batıcı' çerçevede oluşturmak, dini ve milli değerlerin korunması bağlamında tanımlanan milli çıkarlara karşı görülmüştür.

Ancak, 'Batı'yı ötekileme üzerinde birleşen bu iki akım, dış politika alanında ayrı seçenekleri değerlendirmiştir. Türkeş, 'Batı' yönelimine alternatif olarak esnek ve çok taraflı dış politikayı savunurken,⁴⁵ Erbakan'ın 'Milli Görüş'ü Ortak Pazar'a karşı bir İslami birlik kurma idealine yönelmiştir. Ortak Pazar, bu görüşe göre, derine işlemiş bir haçlı zihniyetine sahip olan ve dahil edilecek üyeleri kendi ekonomik çıkarları için asimile etme hedefini güden bir yeni sömürgecilik projesidir.⁴⁶ Erbakan, Batı'nın Kıbrıs politikasını da şöyle değerlendirmiştir:

⁴⁰ 'İthamlar, anarşi arayanların iftirasıdır', *Adalet* 06.01.1965, *Süleyman Demirel, Adalet Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı: Yazdıkları ve Söyledikleri*, s. 70.

⁴¹ 'III. Demirel Hükümeti (6 Mayıs 1970-12 Mart 1971)', *Hükümetler ve Programları II 1960-1980* içinde, ss: 122-3.

⁴² Alparslan Türkeş, *Dış Politikamız ve Kıbrıs* (İstanbul: Orkun Yayınevi, 1979), s. 450.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Necmettin Erbakan, *Milli Görüş* (İstanbul: Dergah Yayınları, 1975), s. 63.

⁴⁵ Türkeş, *Dış Politikamız ve Kıbrıs* 189.

⁴⁶ Erbakan, *Milli Görüş*, 146.

*Büyük çoğunluğunu Hristiyanların teşkil edeceği ve Kıbrıs konusu münasebetiyle içlerin deki haçlı zihniyetini yeniden ortaya koymuş bulunan bu topluluğa Müslüman Türkiye'yi bir vilayet gibi bağlamak Türkiye'yi, onun büyük tarihini, onun insanlık için çok mühim olan hüviyetini yok etmek demektir. Hristiyanların içinde eritmeye matuf böyle bir hareket mevcudiyetini ve hüviyetini kıyamete kadar muhafazaya azimli ve kararlı olan, asil milletimizin tarihi ile kültürü, inancı ile istiklali ile ve hükümranlılığı ile bağdaşamaz ve böyle bir teşebbüse meyletmek Milli iradenin kudretini bilmeyenlerin eseri olabilir. Milletimiz böyle bir tutumun bütünüyle ve şiddetle karşıdır.*⁴⁷

Batiya yönelimi Hristiyan, Siyonist⁴⁸ ve sömürgeci değerler topluluğunda bir 'yem' olmakla özdeşleştiren bu yaklaşıma göre, Türkiye'nin Kıbrıs çıkartması, 'Batı'ya karşı cephe alması itibarıyla haçlılara karşı verilmiş 'şanlı' bir zafer ve milli iradenin gücünün bir göstergesi olarak ifade edilmiştir.⁴⁹ Bu bağlamda, Kıbrıs ile 'Batı'ya yönelim ayrı ek-senlere oturtulmuş, ancak Kıbrıs davasına sarılarak milli çıkarların korunabileceği vurgulanmıştır.

Bu görüşün Türkeş'in söylemlerinde daha radikal bir boyut aldığını söylemek mümkündür. Öyle ki Türkeş, Kıbrıs çıkartmasını sadece Türkiye'nin gücünün bir göstergesi olarak ele almamış, Türkiye'nin gücünün Kıbrıs'ın tümünü almaya yettiğini ve Türkiye'nin de bunda hakkı olduğunu belirtmiştir.⁵⁰ Türkeş'e göre, başka hiç bir çözüm Türkiye'yi tatmin etmeyecek, güvenliğini sağlamayacak ve varlığını müdaafa etmeyecektir.⁵¹ Dolayısıyla, bu açıdan da Kıbrıs politikası, 'Batı'ya yönelimin dışında değerlendirilmekle ve Erbakan'ın söyleminde de övüldüğü üzere 'şanlı' bir hamle olarak ifade edilmekle beraber, Türk milletinin başarabileceğinin ancak 'sınırlı' bir göstergesi olarak görülmüştür.

Güvenilemeyen Müttefik Olarak 'Batı' ve Batı'ya Rağmen Batılı Kimlik

Türkiye ile uğraşanların uğraşma çabaları hala sona ermemiştir. Hala da Türkiye'yi nasıl parçalarız, Türkiye'yi aramızdan nasıl atarız gibi çaba içerisindeyler.⁵²

"Türkiye, yedi yüzyıldan beri 'zaten' Avrupalıdır. Kendi Avrupalılığını yabancı ülkelere ya da birliklere tescil ettirmek gibi bir sorunu, bir zorunluluğu yoktur... 'Avrupalı olmak' bir kültür olgusuysa, Türkiye, 'çağdaş Avrupa kültürü'nün temelini oluşturan demokrasi, çoğulculuk, laiklik, insan hakları, kadın-erkek eşitliği gibi değerleri paylaşan ve bazı eksikliklerini gidermekte olan bir ülkedir...."⁵³

⁴⁷ Ibid., s. 247.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibid., s. 262.

⁵⁰ Türkeş, 'Alparslan Türkeş'le Kıbrıs hakkında bir konuşma', *Devlet* 5.8.1974, *Dış Politikamız ve Kıbrıs* içinde, ss: 276-7.

⁵¹ Türkeş, 'Alparslan Türkeş'in 1969'da Kıbrıs üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde verdiği bir konuşma', *Dış Politikamız ve Kıbrıs* içinde, s. 245.

⁵² Kenan Evren, *Aydın Tarihi*, 25 Temmuz 1984, <<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1984/temmuz1984.htm>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁵³ İsmail Cem, 'Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in İlk Basın Toplantısı, Hedef: 21. Yüzyıla 'Dünya Devleti' Olarak Ulaşmak', *Dışişleri Bakanı İsmail Cem: Haziran 1997-Nisan 1999, Konuşmalar, Demeçler, Açıklamalar* (Ankara: Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi Başkanlığı, 1999), ss. 1-2; ayrıca bkz. Cem, 'Turkey: Setting Sail to the 21st Century', *Perception* Vol. 3, No. 3, Eylül-Kasım 1997), s. 89.

Batı ile ittifakın sorgulanmaya başladığı dönem 1970'lere denk düşse de 'Batı'ya şüpheyile bakılmasına rağmen Batılı kimliğin içselleştirilişi 1980'lerde tekrar ortaya çıkmış ve günümüze kadar süregelmiştir. Türkiye'nin Batı tarafından kabul edilmeyişi ve özellikle AT ve günümüzde AB ülkelerinin Türkiye'yi 'Avrupa yolculuğu'ndan yıldırma için egemenliğine kasıtlı olarak müdahale ettikleri varsayımına dayanan bu söylem, Batılı camia içinde yer almayı Türkiye'nin sahip olduğu bir hak olarak görmüştür. Ancak, bu, Batı'yı karşısına alan bir söyleme dönüşmemiş, Batılılığı Batı tarafından kabule bağlı değil, Atatürk reformlarıyla başlayan Batılılaşma sürecinin bir uzantısı olarak görmeyi beraberinde getirmiştir. 1980 darbesini müteakip, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'deki insan hakları ve demokrasi durumu ve Türkiye'nin Kıbrıs'ta asker bulundurması ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanıması üzerine yayımladığı eleştirel raporlarla başlayan bu şüpheli yaklaşım, AB'nin 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'yi aday ülke kategorisinde değerlendirmemesiyle kritik safhaya ulaşmıştır. Atatürk reformlarının toplum tarafından benimsenmiş olmasına ve çağdaş Avrupa kültürünün temelini oluşturan demokrasi, hak eşitliği, ve insan hakları gibi değerlerin toplum tarafından sahiplenilmesine atıf yapılarak Batılılığa yerel bir meşru zemin sağlanmış, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye hakkındaki mesafeli tutumunda da, beyan edildiği üzere Türkiye'yi gelecekteki üyeliğe hazırlama planının bir parçası olmadığı belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in 1987'deki demeci bu söyleme bir örnek olarak gösterilebilir: "Batı bizi hala 100 yıl öncesinin Türkiye'si sanıyor, bundan emin olun. Tavrılarının arkasında bu yatmaktadır...Bizi oraya almamak için ellerinden geleni yapıyorlar."⁵⁴

Bu perspektife göre, 'Batı'nın Türkiye'nin AET üyeliğine prensip olarak karşı oluşunun kökeninde, Türkiye'nin kendisinin içselleştirmesine rağmen Batı'ya kabul ettiremediği Batılı kimliği ve görünüşündeki doğulu ve Müslüman kimliği yatmaktadır. Dolayısıyla Batılılık, hem insan hakları, demokrasi ve hak eşitliği değerlerinin savunulması olarak algılanırken, Batı kavramı aynı zamanda Avrupalı müttefiklerin güncel politikaları olarak da tanımlanmış ve bu bağlamda Batılılık, oryantalizm ve ayrımcılıkla eşleştirilmiştir. 'Batı'nın ayrımcı kimliği Turgut Özal'ın 1987 basımlı *Turkey in Europe, Europe in Turkey* kitabında da dile getirilmiş, Özal daha radikal bir ifade ile, Türkiye'nin Avrupa'dan dışlanmasının Avrupa'nın etno-dinsel merkezîyetçiliğinin bir uzantısı olacağını belirtmiştir.⁵⁵ Benzer olarak, AB'nin 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'yi gelecek genişlemeye dahil ülkeler arasında saymaması üzerine, Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz AB'yi, Milli Selamet Partisi'nin söylemini hatırlatan bir ifade ile, bir "Hıristiyan Birliği"⁵⁶ olarak tanımlamış ve AB'yi yeni bir "Berlin Duvarı"⁵⁷ kurmakla suçlamıştır.

⁵⁴ Evren, 'Elazığ'da Fırat Üniversitesi'nde Diploma Töreninde Yaptıkları Konuşma', (24 Haziran 1987), *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanı Kenan Evren'in Söylev ve Demeçleri (9 Kasım 1986-9 Kasım 1987)* (Ankara: TBMM Basımevi, 1987), s. 291.

⁵⁵ Turgut Özal, *Turkey in Europe, Europe in Turkey* (Istanbul: K. Rustem & Brother, 1991), s. 304.

⁵⁶ *Milliyet* 19.12.1997.

⁵⁷ *Milliyet* 16.12.1997.

Bu perspektife göre, Batı'nın bu dışlayıcı tavrının diğer bir göstergesi de, Batılılığın ve AET/AB üyesi olmanın, Türkiye'de demokrasinin gelişmesi ile alakalı olmayan koşullara dayandırılmasıdır. Türkiye'nin egemen haklarının ihlali olarak değerlendirilen bu tavır, Kenan Evren'in 1987'de verdiği bir demeçte gözlemlemek mümkündür:

*Şimdi de bakın ne çıkardılar: Eğer Ermenilerle bir masaya oturup da konuşmazsak, Yunanistan'la olan problemimizi Avrupa Divanı'na getirmezsek ve Kürtlerin de hakkını tanımazsak, demokratik bir ülke olarak sayılamayacaktık. Demokratik bir ülke sayılmayı bakın nelere bağlıyorlar. Bunların maksadı bizi oraya sokmamak.*⁵⁸

AT ve AB'nin Kıbrıs konusunda Türkiye üzerinde yaptığı baskılar da benzer olarak 'Batı'nın Türkiye'nin iç işlerine müdahalesi olarak görülmüş ve 'kabul edilemez' prensibinden hareketle, asıl amacın Türkiye'yi Avrupa'dan dışlamak olduğu savunulmuştur. Yine Evren'in bir demecinde ifade bulan bu tepki şöyle dile getirilmiştir:

"Kıbrıs'tan kuvvetlerimizi geri çekmeliymişiz ve oradaki soydaşlarımızın geleceğini de Rumlara emanet etmeliymişiz. Ve bir Kürt devletinin varlığını kabul etmeliymişiz. Görüyor musunuz neler çıkıyor altından?...Demokles'in Kılıcı gibi her sene Türkiye'nin başında böyle Ermeni meselesini, Kürt meselesini, efendim bilmem ne meselesini başımızda tutmasınlar...Türkiye Avrupalıdır, Avrupa'nın içindedir. Avrupa ülkesi olduğu için de, Avrupa Toluluğu'nun parçasıdır. Bunu böyle bilsinler."⁵⁹

Bu demeçte de 'Batı'nın oryantalist, müdahaleci ve samimiyetsiz olarak tanımlanarak 'öteki'leştirilmesine karşın, içselleştirilen Avrupalılığın bu negatif öğelerden ayrı tutulduğunu görmekteyiz. Batı'nın dikotomik olarak temsil edilişi, Batı'nın olumsuz tarafını öne çıkarmayı beraberinde getirir de, bu iki yanlı anlayış Batı'ya karşı bir tavır içermemiştir. Dolayısıyla, Türkiye'nin kendi egemenlik hakları çerçevesinde ve buna mukabil bir 'iç sorun' olarak değerlendirilen Kıbrıs davası da, ne Batı yönelimine zıt bir hamle olarak temsil edilmiş, ne de Batılı olmanın dolaysız bir sonucu olarak nitelenmiştir. Yukarıdaki demeçte de, Kıbrıs sorununun Demokles'in kılıcına benzetilmesinin ve Kıbrıs sorununun Türkiye'nin ait olduğu yerden her an atılabilmesini tetikleyebilecek bir tehditmiş gibi kullanıldığına dikkat çekilmesinin, Avrupa Topluluğu'na üye olmamaya da trajik bir anlam yüklediğini görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin Avrupalılığı, başında sallanılacak 'kılıca' değil, yüzyıllardır Batılı değerleri içselleştirmeye çalışmasına ve Avrupalı kurumlarda bu ideallerin savunuculuğunu üstlenmiş olmasına bağlıdır. Batı'nın bu şekilde içselleştirilmesi, bu tehditi yok etmek için oturmakta hakkı olduğunu varsaydığı Dionysius'un koltuğunu bırakmayı değil, kılıç tehditinin ortadan kaldırılmasında ısrar etmeyi beraberinde getirmiştir.

Bu tehdit algılayışının Türkiye'nin adaylık statüsünün onaylanmadığı 1997 Luxembourg Zirvesi'nde, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm adayı temsilen AB'ye üye aday olarak ilan edilmesi ile daha da belirginleştiği söylenilebilir. AB'ye karşı Kıbrıs kartının oyna-

⁵⁸ Evren, 'Elazığ'da Fırat Üniversitesi'nde Diploma Töreninde Yaptıkları Konuşma', *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Söylev ve Demeçleri (9 Kasım 1986-9 Kasım 1987)* 292.

⁵⁹ Evren, 'Sivas'ta Halka Hitaben Yaptıkları Konuşma', (22 Haziran 1987), *ibid.*, s. 273

nılmayacağını beyan edilmesine⁶⁰ rağmen, özellikle de AB Komisyonu Başkanı Romano Prodi'nin Ekim 2001'de Kıbrıs anlaşmazlığında bir ilerleme sağlanamasa dahi Kıbrıs'ın gelecek genişlemede yerini alacağını taahhüt etmesi üzerine,⁶¹ hükümette özellikle MHP Başkanı Devlet Bahçeli tarafından ve parti siyaseti dışında da Genel Kurmay tarafından temsil edilen, AB siyasetini 'kararsız', 'samimiyetsiz' ve 'adaletsiz' bulan görüş⁶² yaygınlık kazanmıştır. Burada, AB'nin dayattığı bir emr-i vaki olarak görülen bu hamleye karşın daha pro-aktif bir siyaset izlenmesi gerektiği yinelenirken, en radikal tepki de, Güney Kıbrıs'ın Kıbrıs çözümü sağlanmadan AB'ye alınması halinde Türkiye'nin Kıbrıs'ı ilhak edebileceğini belirten Başbakan Bülent Ecevit'ten gelmiştir.⁶³

Ancak, AB'nin samimiyetsizliği ve Kıbrıs konusunda daha pro-aktif bir siyaset izlenmesi gerektiği hususundaki bu mutabakat, pro-aktif siyasetin en sert savunucuları tarafından dahi, AB'ye alternatif bir oluşuma yönelmeyi beraberinde getirmemiştir. Örneğin ve MGK Genel Sekreteri Tuncer Kılıncı'nın 7 Mart 2002'de verdiği bir demeçte yeni bir ittifak arayışı olarak düşünülmesi gerektiği önerilen Rusya-İran açılımı⁶⁴, hükümetin repartuvarında kaçınılması gereken opsiyonlar kategorisine kaldırılmıştır. Bu seçenек, Yılmaz tarafından bir "kabus senaryosu"⁶⁵ olarak betimlenirken, Ecevit de, Türkiye'nin alternatif senaryolarla zaman harcamasının AB'ye uyum reformlarının hızını azaltacağını belirterek, AB idealinden bir sapma olmadığını vurgulamıştır.⁶⁶ Bu demeçler ışığında, AB'nin tarafsızlığını ve güvenilirliğini sorgulama temelinde oluşan bu görüşün, KKTC'ye yakınlaşmakla ve bu konuda Türkiye'nin daha aktif bir politika izlemesi gerektiğini savunmakla AB'nin Kıbrıs tutumuyla örtüşmeyecek bir tavır sergilemesine rağmen, bu politikayı 1970'lerde MSP ve MHP tarafından temsil edilen Batı karşıtlığına değil, aksine, AB'nin 'ya Kıbrıs ya da AB üyeliği' dayatmasının kabul edilemezliğine dayandırdığı söylenilebilir. Bu da, 1980'lerde Evren'in demeçlerinde de görüldüğü gibi, hem 'Avrupa'ya ait olma' hakkından, hem de Kıbrıs üzerinde kazanılmış haklardan vazgeçmeme prensibini savunmayı beraberinde getirmiştir. Kıbrıs konusunda AB dayatmalarına teslim olmamayı vurgulamanın AB'ye tam üyelik hedefinden ve Batılı medeniyetler seviyesine erişme idealinden vazgeçmek anlamına gelmeyeceği, ana muha-

⁶⁰ *Cumhuriyet* 7.08.1997.

⁶¹ Bkz. Samin Süvarierol, 'The Cyprus Obstacle on Turkey's Road to Membership in the European Union', Ali Çarkoğlu & Barry Rubin (der.), *Turkey and the European Union* içinde, (Londra: Frank Cass, 2003), s. 65.

⁶² Bkz. 'Devlet Bahçeli'nin T.B.M.M'de verdiği Grup Konuşması', (11 Haziran 2002), <<http://www.mhp.org.tr>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerin AB karşıtı demeçleri için bkz. *Sabah* 27.11.2000.

⁶³ *Cyprus Mail* 06.11.2001.

⁶⁴ 'Turkish general causes controversy with call for Turkey to stop seeking EU membership' [Türk General, Türkiye'nin AB üyeliği arayışından vazgeçmesi gerektiğini duyurarak münakaşaya neden oldu], *Eurasia Insight* 13.03.2002.

⁶⁵ Mesut Yılmaz, 'CNN-Türk'teki televizyon mülakatı', (14 Mart 2002), <http://www.anap.org.tr/anap/genel-baskanlar/YILMAZ/basin/2002-03-14_egrisidogrusu.htm>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁶⁶ *Turkish Daily News* 9.03.2002.

İffet lideri ve CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın 1 Temmuz 2003'te TBMM'de verdiği Grup konuşmasında da şöyle ifade edilmiştir:

*Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme kararını, Avrupa Birliği ile hiç ilişkisi olmayan konularda Türkiye'nin taviz vermeye zorlanması, Türkiye'nin temel haklarından,-hukukundan, menfaatlerinden, yararlarından vazgeçmesi için bir baskı olarak kullanılması yaklaşımını, Türkiye'nin kabul etmemesi gerekiyor... Kıbrıs'ta hakkımızı alacağız... Haklarımız neyi gerektirirse onu koruyarak, AB ile ilişkimizin gereğini de yerine getireceğiz. Bu dengeyi kurmak lazımdır... Bizim, Batı dünyası içinde, çağdaş uygarlık içinde yer-tutma arzumuzun sorgulanabilir bir tarafı olabilir mi? Biz, demokrasi de istiyoruz, Avrupa'yı da istiyoruz, Türkiye'nin haklarına saygı gösterilmesini de istiyoruz ve hepsini de birarada istiyoruz.*⁶⁷

Dolayısıyla, Kıbrıs konusunda alınması gereken 'onurlu' tutumun, bir hak olarak görülen AB üyeliğine erişmek için verilecek bir taviz olamayacağını belirtmesine rağmen, Deniz Baykal'ın bu eleştirel söylemi de, ne AB yönelimine alternatif bir çizgiyi, ne de AB üyeliğini 'Batı' uygarlığı içerisinde yer alma hedefinden ayrı tutmayı savunmuştur. Tıpkı Recep Tayyip Erdoğan tarafından da ifade edildiği gibi, AB eksenini dışındaki bir Türkiye'nin, kendi içine dönük bir üçüncü dünya ülkesi olacağını vurgulayarak⁶⁸, AB yönelimini tek hedef olarak göstermiş ve bu yönelimin olmazsa olmazlığının, 'Batı' ne derse yapmakta değil, AB'nin Türkiye tarafından içselleştirilmiş değerler bütününe temsil etmesinde yattığını belirtmiştir. Bu, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül'ün demecinde daha açık bir şekilde ifade edilmiştir: "Bütün reformlar Türk halkı için yapılıyor, Avrupa Birliği'ni tatmin için yapılmıyor. AB ne derse desin bu reform süreci Türkiye'de devam edecek."⁶⁹

Muasır 'Batı' Medeniyeti, Medeniyetler İttifakı ve Batı'ya Yönelim

II. Dünya Savaşı'nı takiben başlayan ve günümüze kadar süregelen Batı'ya yönelimin savunulduğu söylemlerdeki diğer bir meşrulaştırma biçiminin de Batı'ya yönelimin 'muasır medeniyetler seviyesine erişme' hedefiyle özdeşleştirilmesi olduğu söylenebilir. 1960'lara kadar NATO'ya, 1960'lardan sonra AT'ye ve 1990'lardan sonra da AB'ye üyelikle eş tutulan bu medeniyet söylemi, Batılılığı 'Batılı' olarak tarif edilen değerlerin savunuculuğunu üstlenmek olarak açıkladığı için, bu seviyenin üstüne çıkma hedefini Batılı olmayan bir ülkeyi Batılaştırmak olarak değil, bu değerleri 'Batılı' olarak görülen devletlerden daha ileri seviyede savunabilecek seviyeye erişmek ve böylece 'modernleşmek' olarak tanımlamıştır.

AB üyeliğinin AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan tarafından "Atatürk'ün muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefini gerçekleştirmek için Cumhuriyet'in ilanından

⁶⁷ Deniz Baykal, 'CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın 01.07.2003 Tarihli Grup Konuşması', (1 Temmuz, 2003), <<http://www.chp.org.tr>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁶⁸ 'Yeni Bir Başlangıç', CHP 2002 Seçim Bildirgesi, ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁶⁹ Abdullah Gül, 'Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Gül: 'Bütün reformlar Türk Halkı için yapılıyor, Avrupa Birliği'ni tatmin için yapılmıyor. AB ne derse desin bu reform süreci Türkiye'de devam edecek'', (12 Aralık, 2006), <<http://www.akparti.gov.tr>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

sonraki en önemli projesi”⁷⁰ olarak yorumlanmasına da bu çerçeveden bakabiliriz. AB, bu söylemde muasır medeniyet seviyesini sembolize ederken, bu hedefe erişme de sadece bir dış politika tercihi değil, aynı zamanda cumhuriyet değerlerinin bir uzantısı olarak yansıtılmıştır. Yine Erdoğan, 2003'te verdiği bir başka demeçte, Avrupalılığın Atatürk reformları ile Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini ve AB'yi muasır medeniyet olarak seçenin dolayısıyla Türk halkı olduğunu belirtmiştir.⁷¹ Burada da AB yönelimine eklenen bu yerel meşruiyetin Avrupalı kimliği ile bütünleştirildiğini gözlemlemek mümkündür.

Bununla beraber, 1950'lerden beri devam etmekte olan bu medeniyetsel söylemde 'Batı'nın tekabül ettiği değerlerin tanımlanmasında farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz. Genel olarak liberal ve demokratik değerlerin savunulması ile tanımlanan 'Batılılık' ve 'modernleşme', Soğuk Savaş döneminde diktatörlüğe ve komünizme karşı konumlandırılmış ve insan haklarının ve çok partili sistemin savunulması ile sınırlı kalmıştır. 1990'lardan itibaren insan haklarının ve katılımcı demokrasi değerlerinin daha kapsamlı bir şekilde savunulmaya başlanması ile, 'Batı'lılığın ve 'muasır medeniyet'in yeni adresi olarak hedef gösterilen 'Avrupalı'lığın tanımının da buna bağlı olarak genişletildiğini ve AB'yi salt stratejik olarak gören yaklaşımdan uzaklaşıldığını görmekteyiz. Bu bağlamda, Erdoğan, "Türkiye'yi Avrupalı yapan, Avrupa'nın temsil ettiği değerleri, katılımcı demokrasiyi, çoğulculuğu, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, laikliği, düşünce ve vicdan özgürlüğünü benimsemesidir"⁷² diyerek Avrupalılığı bu 'genişletilmiş' çerçeveden yeniden tanımlamış, AB yönelimini de, tıpkı öncesinde de olduğu gibi, bu değerlerin Türk toplumu tarafından benimsenmiş olmasına dayandırmıştır. Erdoğan, aynı demece şöyle devam etmektedir:

*AB'nin teslim ettiği hangi değer, Türkiye'nin kabul edemeyeceği unsurlar içermektedir? Demokrasi mi, hukukun üstünlüğü mü, vicdan vetaşobüs özgürlüğü mü, ekonomik refah mı? Biz AB'ye üydiği bir amaç olarak değil, Türk halkını hakkettiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için araç olarak görüyoruz.*⁷³

Bu, AKP'nin parti tüzüğünde de şöyle ifade bulmuştur:

PARTİMİZ, ülkemizin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğini, modernleşme sürecimizin doğal sonucu olarak görmektedir...Avrupa ile bütünleşmemize karşı çıkan çevrelerin, milli ege menlik, milli güvenlik, milli çıkar, milli ve yerel kültür konularındaki ideolojik yaklaşımları, Kopenhag Kriterlerinin hayata geçirilmesini geciktirmektedir. PARTİMİZ, bürokratik devletçi yönetim anlayışını sürdürmeyi amaçlayan bu kavramların, bireyin hukukunu

⁷⁰ Erdoğan, '16.11.2002 Erdoğan'ın KKTC Ziyareti', (16 Kasım, 2002), ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁷¹ Erdoğan, 'Türk Silahlı Kuvvetleri Türkiye'de modernleşme ve demokratikleşme sürecinin miladıdır', (29 Mayıs, 2003), ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid.

*gözetin, halkın katılımını esas alan demokratik, sivil ve çoğulcu bir anlayışla yeniden ele alınmasından yana*⁷⁴

Dolayısıyla, bireyi devletten üstün tutan bu katılımcı yaklaşım, AB'yi 'öteki'leyip Avrupalılığı içselleştiren söylemle, seçilen hedef açısından birleşse de, bu hedefin dayandığı temeller ve bu hedef yolunda taşınan 'hassasiyetler' hususunda bu söylemden ayrılmıştır. Bu ayrım, CHP'nin demokratik değerlerin savunulmasını öncelikle laiklik prensibine dayandırarak laikliği, medeniliğin, demokrasinin ve milli bütünlüğün bir ön koşulu olarak görmesine rağmen, AKP'nin laikliği demokrasinin de içinde yer aldığı değerler bütünü'nün bir 'parçası' olarak değerlendirmesinin bir kilit nokta olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak görülebilecek bir diğer ayrışma da, AKP'nin, tehdit söylemlerinin demokratikleşmeyi ve Kopenhag kriterlerinin adaptasyonunu sekteye uğratacağını savunmasına karşın, CHP'nin dikkatleri, var olduğu 'şüphesiz' olan tehlikeleri gözardı etmenin stratejik ve trajik boyutlarına çekmesidir. Deniz Baykal'ın 30 Mayıs 2006'da TBMM'de verdiği konuşma, bu ayrışmayı çarpıcı bir şekilde göstermektedir:

*Ortada, Türkiye'ye yönelik iki ciddi tehlike var [...]. Bunlardan birisi bizim laik, demokratik cumhuriyet kimliğimize yönelik bir potansiyel tehlike...İkincisi, Türkiye'nin ulusal birliğine, bütünlüğüne yönelik bir tehlike, bir tehdit vardır, var olmaya devam etmektedir... Bu iki tehlikeyi, bu iki tehdidi yok saymak, tam bir aymazlıktır... Şimdi, Türkiye'de ilk kez, maalesef, laiklik, devletin resmen sahiplenme anlayışında olmadığı,-ancak toplu mun sahiplenmesiyle ayakta tutulabilecek bir noktaya gelmiştir...*⁷⁵

Ancak ulusal bütünlüğe öncelik veren bu yaklaşımda dahi, toplumsal hassasiyetleri devlet yöneliminin üstünde görme eğilimini görmekteyiz. Devlet, bu ikinci yaklaşımda hükümetle özdeşleştirilirken, toplum, laiklik ve ulusal bütünlüğe dair tehditlere karşı demokratik bir birleşmeye ve sahip çıkmaya davet edilmiş, ancak vurgu yine bireysel özgürlüklerin savunulmasında değil, devlet değerlerinin korunmasında sınırlı kalmıştır.

Batı'ya yönelimi medeniyet bağlamında ele alan bu 'ray'da diğer bir değişim de bu yönelimde Türkiye'nin oynayacağı rolün tanımlanmasında olmuştur. 1950'lerde Türkiye'nin 'Batı'daki rolü NATO'nun 'güney kanadı' olmakla ve ülke içinde demokrasiyi koruyabilmekle sınırlanmış, 1960'larla birlikte, bu rol salt güvenlik ekseninden çıkarılıp, içeride savunulan demokratik değerleri çevre ülkelere yayabilme potansiyelini içerecek şekilde yeniden tanımlanmıştır. Dolayısıyla, 1950'lerde, Ortadoğu ülkeleriyle Türkiye arasındaki tarihi ve kültürel bağlar, Türkiye'nin 'Batı' için önemini göstermekte ön plana çıkarılmamışken, 1960'larla birlikte ve özellikle 1980'lerde, Türkiye'nin bu ülkelere olan yakınlığı önem kazanmış, ve Türkiye'nin Batı camiasındaki önemi açısından da kilit olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, Anavatan Partisi'nin I. Hükümet Programı'nda Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkilerin ayrı bir yönelimin sonucu değil, Türki-

⁷⁴ 'Herşey Türkiye İçin', AK Parti Seçim Beyannamesi, ss: 8-9, ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁷⁵ 'Genel Başkan Baykal'ın 'Laik, Demokratik Cumhuriyeti Birlikte Savunalım' Çağrısı Ayakta Alkışlandı (30 Mayıs 2006 Tarihli Grup Konuşması)', <<http://www.chp.org.tr>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

ye'nin Batı'ya yöneliminin tamamlayıcı bir unsuru olduğu belirtilirken⁷⁶, yine aynı dönemde Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerinin sadece güvenlik boyutu olmadığını, Türkiye'nin Batı ile Doğu arasında bir köprü vazifesi görebileceğini ve bu kereden, Türkiye'nin ortak tarihi bağları olan Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerinin de Batı için büyük önem taşıdığını belirtmiştir.⁷⁷ Dolayısıyla, Batıcı söylem, hem komünizmi ötekilemekten uzaklaşmış, hem de yeni bir öteki arayışını içselleştirmeden, 1970'lerde Batıcılığa karşı savunulan İslami kimliğin ön plana çıkarılmasını Batı'ya yönelimle bütünleştirmiş, Türkiye'nin Batı'dan farklılığının Batı için bir avantaj olacağına değinerek, Batı'nın çoğulculuğuna atıf yapmaya başlamıştır.

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na üyeliğini ve Kıbrıs'taki sorunun çözümünü 1980'lerde bu açıdan değerlendiren Turgut Özal, *Europe in Turkey, Turkey in Europe* kitabında, Türkiye'nin İslam ve Batı dünyası arasında oynayabileceği 'köprü' rolünü Türkiye'nin tek bir kimliğe indirgenilemeyeceğine bağlamış ve bu çoğul kimliğiyle Türkiye'nin AT'ye üyeliğinin medeniyetler arasındaki işbirliğine katkısı olabileceğine değinmiştir. Özal'a göre Türkiye, hem Antik Yunan ve Roma, hem de İslam medeniyetinin mirasçısı olduğundan, Türkiye'nin AT'ye katılımı, AT'nin Yahudi/Hristiyan kimliğine bir tehlike değil, onu geçmişiyle barıştıracak bir oluşumdur.⁷⁸ Bu açıdan Türkiye, Avrupa'nın 'ötekisi'dir, ancak 'tamamlayıcı' ötekisidir ve ancak ötekisi ile bütünleştğinde Avrupa bağlı olduğu değerleri içtenlikle savunduğunu iddia edebilir.⁷⁹ Bu perspektife göre, bu sadece 'ayrılaştırılan' medeniyetleri bütünleştirmeyecek, aynı zamanda, temelde Yunanistan ve Türkiye'nin anlaşmazlığı yatan Kıbrıs sorununun çözümüne de katkıda bulunacaktır. 1997'de Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından da savunulan bu söyleme göre, Türkiye, Batı taklitçiliği ile değil, çoğulcu kimliği ile Avrupa'da bir yer elde edebilir. Türkiye, "demokrasi, insan hakları ve laiklik değerleri ile, İslam kültürünü paylaşan ve dünya nüfusunun 1.5 milyarını oluşturan ülkeler için bir baş örnektir. Türkiye bir 'model'dir."⁸⁰ Buna göre, 1999 Helsinki Zirvesi'nde 1997 Lüksemburg Zirvesi'ndeki 'tarihi hatasından'⁸¹ vazgeçip Türkiye'yi aday ülke ilan etmekle, AB, hem Türkiye'nin bu rolünü kabul etmiş, hem de kültürel, dini ve etnik anlamda gerçekten çoğulcu olduğunu göstermiş olmuştur.⁸²

Türkiye'nin hem 'Doğulu' hem de 'Batılı' oluşunun medeniyetler uzlaşmasına katkıda bulunabileceği söylemi, 11 Eylül olaylarından sonra 'medeniyetler çatışması' tezinin

⁷⁶ TBMM, I. Özal Hükümeti Programı, <<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/hp45.htm>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁷⁷ Evren, 'ABD'de Yayımlanan New York Daily News Gazetesi Muhabirinin Sorularına Verdikleri Cevaplar', (17 Şubat 1987), *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Söylev ve İfadeleleri* 100.

⁷⁸ Özal, *Turkey in Europe, Europe in Turkey*, 285, 317-8, ve 331.

⁷⁹ Ibid., s. 304

⁸⁰ Cem, 'Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in İlk Basın Toplantısı, Hedef: 21. Yüzyıla 'Dünya Devleti' Olarak Ulaşmak', (18 July 1997); ayrıca bkz. *Dışişleri Bakanı İsmail Cem*2.

⁸¹ Cem, 'The EU's Conceptual and Political Horizons', *Turkey in the 21st Century* içinde, s. 161.

⁸² Cem, *Turkey in the 21st Century*s. 166.

yeniden siyasi söylemler içinde yerini almasıyla, buna karşı olarak yeniden savunulmaya başlanmıştır. Bu çerçevede Türkiye, hem Müslüman, hem de demokratik ve laik olabilmeyi başarmasıyla ve 'medeniyetler ittifakı' söylemi ile dünya barışına katkıda bulunma niyetini açıkça göstermesiyle, hem 'İslami terör' kavramına, hem de İslam'ın demokrasi ile uyumsuzluğu iddiasına önemli bir 'anti-tez' teşkil etmektedir. Bu perspektife göre de, Türkiye'nin bu 'çoğul' karakteri ile AB üyesi olması, tıpkı Özal ve Cem'in de daha öncelerde belirttiği gibi, 'Batı' ve 'Avrupa' için de bir avantaj olacak, Erdoğan'ın ifadesiyle, "sözde kıyamet habercilerine, felaket senaryolarına, çatışma tezlerine bugüne kadar verilen en etkili, en anlamlı cevap olacaktır."⁸³ Erdoğan yine başka bir demecinde de Türkiye'nin Batı'daki rolünü şöyle tanımlamıştır: "Bir model ülke olarak, Avrupa değerlerinin daha da yayılmasına, güçlenmesine destek olabiliriz."⁸⁴ Bu bağlamda, Türkiye'nin Batı'daki rolü, sadece Doğu için bir model olarak medeniyetler arası diyaloga katkıda bulunmak değil, aynı zamanda Avrupa değerlerinin yayılmasını da sağlamaktır.

Burada üzerinde durulması gereken husus, Türkiye'nin Erdoğan'ın demecinde de belirtilen bu sembol olma özelliğinin, Avrupa'yı birebir kopyalayarak bu değerleri yaymayı değil, bunun yerel harmanının Doğu'ya taşınmasını içermesidir. Nitekim, bu söylem, 'model' olma özelliğinin Avrupa'ya da yönelik olabileceğini vurgulayarak, benimsenen kimliğin sınırlı bir Avrupalılığı kapsamayacağını belirtmiştir.⁸⁵ Dolayısıyla, medeniyetleri Batı ve Doğu medeniyeti olarak 'ikili' görerek, diyalog için olsa bile 'medeniyetler arası ittifak' ifadesiyle ayırtırmış olsa da, bu söylem, 'öteki'leştirilegelmiş Müslümanlığın Avrupalılıkla örtüşebileceğini savunarak, hem Batı'ya yöneliminde Türkiye'ye farklı bir rol addetmiş, hem de Türkiye'nin Batılı kimliğini düşman bir 'öteki' tayin etmeden belirlemiştir. Bu perspektife göre, ne Türkiye'nin Batılılığı Doğu'yu karşısına alan bir Batıcılıktır, ne de Doğu medeniyetine ait oluşu Batı'ya karşı bir duruşu beraberinde getirmektedir.

Bu 'ray'dan baktığımızda da, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda AB'den ayrılan siyasetinin AB'ye yönelim ekseninin dışına çıktığını söylemek güçtür. Hatta, Kıbrıs konusundaki tutumun, AB'ye yönelim ile aynı parametrelere dayandırıldığını gözlemek mümkündür. AB'ye yönelimde medeniyetler arası diyalogu esas alan söylem, Kıbrıs Türk halkının hak ve hürriyetlerini savunmakla beraber, tıpkı AB'ye yönelik atıflarda da olduğu gibi, Türkiye'nin milli güvenlik ve bağımsızlığına yönelik tehdit algılamalarının dışına çıkarak, Kıbrıs konusunda uzlaşmacılığa öncelik vermiştir. Bu uzlaşmacı tutum, Özal'ın söyleminde, AT ülkelerine Türkiye'yi inatçı değil barışçı olarak tanıtarak Türkiye'nin AT

⁸³ Erdoğan, 'Medeniyetler İttifakı Toplantısı', (13 Kasım, 2006), <<http://www.akparti.org.tr>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁸⁴ Erdoğan, 'Türk Silahlı Kuvvetleri Türkiye'de modernleşme ve demokratikleşme sürecinin miladıdır', ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁸⁵ 'Devlet Bakanı ve Başmüzakereci Babacan: Belki de bundan sonra Türkiye, gerçekleştireceği siyasi reformlarla Avrupa'ya örnek olacak', (13 Ekim, 2006), ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

üyeliğini kolaylaştırıcı olması açısından, Kıbrıs'ı 'milli dava' olarak görüp bir "saplantı" haline getirmiş "ısrarcı zihniyetten" uzaklaşmayı gerektirse de,⁸⁶ Erdoğan'ın medeniyetçi söyleminde 'milli dava' çerçevesine oturtulmuş, ve adada kalıcı adalet ve barışı sağlamanın milli davanın ana ögesini teşkil ettiği belirtilmiştir.⁸⁷ Özellikle Türk deniz ve hava limanlarının Kıbrıs Rum gemilerine, KKTC limanlarının da uluslararası ticarete açılması yönünde önerileri de içeren ve tarafların kabul ettiği takdirde, Kıbrıs'ın AB'ye birleşmiş olarak girmesini amaçlayan Annan Planı'nı destekleyen bu görüşe göre, Türkiye'nin bu planın arkasında olması, medeniyetler arası ittifak tezinin bir uzantısıdır.⁸⁸ Bu bağlamda, Türkiye, iki tarafın da AB normlarına, standartlarına ve değerlerine ulaşmasını desteklemekle ve model olma özelliğini Kıbrıs'a taşımakla, Avrupa değerlerinin yayılmasına katkıda bulunmuş olacaktır. Erdoğan'ın 2002'de Kıbrıs ziyaretinde verdiği bir demeç bu söyleme diğer bir örnek olarak verilebilir: "Nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Türkiye'nin ve yarıya yakını Müslüman olan Kıbrıs'ın bu süreçteki başarısı, diğer Müslüman halklara örnek teşkil edecek, İslam kültürünün ve demokrasinin barış içerisinde beraber yaşayabileceğini tüm dünyaya ispat edecektir."⁸⁹

Bu görüşe göre, Annan Planı'nın Kıbrıs Rum Kesimi tarafından onaylanmamasına rağmen Rum Kesimi'nin tüm ada adına AB üyesi olması ve buna karşın KKTC'ye karşı uygulanan ticari ambargonun halen kaldırılmamış olması, AB normlarının adada yayılmasına değil, aksine, etnik, dinsel ve bölgesel milliyetçiliğin güçlenmesine yol açmaktadır.⁹⁰ Bu açıdan yine AB normlarıyla uyuşmayan bir başka bir gelişme de, Türkiye'nin KKTC'ye yönelik ambargonun kaldırılmadan Kıbrıs'a Ek Protokol gereğince limanlarını açmayacağını bildirmesi üzerine, AB'nin 11 Aralık 2006'da Türkiye ile müzakereleri durdurma kararını vermesi olmuştur. Burada üzerinde durulması gereken nokta şudur: AB yönelimini medeniyetler diyalogu parametresi ile meşrulaştıran bu söyleme göre, Avrupalı kimliğe ters olan, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda AB'den ayrılan tutumu değil, demokrasi ve AB normlarını Kuzey Kıbrıs'a da genişletme sürecini durdurma kararıdır. Dolayısıyla bu söylemin de, Batı yönelimini, Batı için Batıcı olarak değil, Kuzey Kıbrıs'ın ve Türkiye'nin bu değerler topluluğundan dışlanmasına tepki göstererek ve Türkiye'nin 'kendine has' Avrupalılığının, Avrupa kimliğinin 'esas' özünü oluşturduğunu savunarak yürüttüğü söylenebilir. AB'nin Avrupalı kimliğini sorgulamaya yönelik bu söylemin, son günlerde 'Ankara Kriterleri' olarak adlandırılması da göz önünde bulundurulacak

⁸⁶ Mehmet Barlas, *Turgut Özal'ın Anıları* (İstanbul: Sabah Kitapları, 1994), s. 99.

⁸⁷ Erdoğan, 'AK Parti Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kurucular Toplantısında Yaptığı Konuşma', (1 Şubat, 2003), <<http://www.akparti.org.tr>>, 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁸⁸ Abdullah Gül, 'Dışişleri Bakanı Gül, Kıbrıs Eylem Planını Açıkladı', (24 Ocak, 2006), ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁸⁹ Erdoğan, 'Erdoğan'ın KKTC Ziyareti', (16 Kasım, 2002), ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

⁹⁰ Erdoğan, 'Başbakan Erdoğan ABD'de: 'Etnik, Dinsel, Bölgesel Milliyetçiliğe Son. Biz Türkiye'de bunu Yapıyoruz. Kıbrıs'ta da bu yapıldı mı, zaten her şey biter'', (18 Aralık, 2006), ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

olursa, Avrupalılığı AB üyeliği ile sınırlı tutmamakla beraber, Kıbrıs ve AB konusundaki kararlılığı birbirine zıt olarak görmediği, aksine, bunları Türkiye'nin Avrupalı kimliğini içselleştirme hedefinin bir uzantısı olarak savunduğu da görülebilir. Bu, AB Komisyonu'nun 11 Aralık kararından sonra dahi, AB'ye karşı bir politika izlenmeyeceğinin duyurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül bu bağlamda şu demeci vermiştir: "Bazı çevrelerde reform çalışmalarımız, AB'ye verilen tavizler veya dayatmalar olarak takdim edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğru değildir. Reformlar Türkiye'nin ihtiyacıdır. Türk halkının hayat standartlarını yükseltmek için devam etmeleri zaruridir."⁹¹

SONUÇ YERİNE

Buraya kadar tartışılanların ışığında söylenebilir ki, Türk siyasi söyleminde ne 'Batı' yönelimi, ne de Kıbrıs politikası tek bir çizgide ilerlemiştir. Ancak bu, iki 'dava'nın biri 'entegrasyonist' diğeri de 'milliyetçi' olmak üzere iki ayrı eğilimin bir uzantısı olmalarından değil, 'Batı'nın Türk siyasi söyleminde farklı parametreler çerçevesinde değerlendirilmesi ve Kıbrıs'ın da bu parametrelerce yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile, Batı yönelimi, 1970'lerde MNP, MSP ve MHP'nin Batı karşıtlığına dayalı söylemleri ayrı bir yönelim olarak değerlendirilecek olursa, bir değil bir çok 'ray'dan ilerlemiş ve her yönelimde kullanılan farklı meşrulaştırma biçimleri, Kıbrıs'ı da bu çerçeveden ayrı tutmamıştır. Bu açıdan, Kıbrıs 'davasının', AB'nin Kıbrıs konusunu bir ön koşul olarak Türkiye'ye sunmasına karşı bir tepki olarak, AB üyeliğinden ayrı tutulması gerektiği defalarca belirtilmiş olsa da, Kıbrıs bu eksenin dışından uzaklaştırılmamış, Türkiye'nin Batı için oynayabileceği rol bağlamında, tam orta yerine yerleştirilmiştir. Bu bağlamda, Kıbrıs bir 'ray' açısından AB yönelim ekseninin dışında değerlendirilebilecek olsa da, söylemlerin çoğulluğu göz önünde bulundurulduğunda, bu saptama da güçleşmektedir.

Batı'ya yönelime bu açıdan baktığımızda, 'Batılı' kimliğin gündeme ve parti ideolojilerine göre de farklı değerlendirildiğini görmekteyiz. Batılı kimlik, kimi zaman karşıt bir 'öteki' çerçevesinde, kimi zaman da salt 'farklılıklar' çerçevesinde yorumlanmıştır. Günümüzde gelinen noktada, karşıtlığın ne Batı'yı ne de İslam dünyasını ötekilediğini söylemek mümkündür. Ancak genel eğilim konusunda makalenin üzerinde durduğu bir gözlem burada tekrar vurgulanmalıdır: Batı'ya yönelimin yerel kökenlerini vurgulama, Batı'yla mutabakate varılmayan kimi politikaların Batı'ya yönelimle bağdaştırılmasında önemli bir rol oynadığı gibi, Batıcı politikaya alternatif olarak görülebilecek diğer 'yönelimleri' de Batı yönelimi ile tamamlayıcı görmeyi de beraberinde getirmiştir. Yetmişli yıllarda Bülent Ecevit'in 'yeni güvenlik konsepti' vizyonu ile ortaya çıkan ve sek-

⁹¹ Gül, 'AB'nin 11 Aralık kararı, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu reformları yerine getirme kararlılığında en ufak bir sarsıntıya yol açmamıştır', (10 Ocak, 2007), ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

senli ve doksanlı yıllarda Turgut Özal'ın 'aktif politika'sı ile önem kazanan ve 11 Eylül olayları sonrasında da İsmail Cem'in 'küresel bakış'ı ile yeniden gündeme gelen bu meşrulaştırma biçimi ile, Türkiye'nin Batı ve İslam dünyası arasında bir köprü rolü oynayabileceği ve bu açıdan Batı için öneminin Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle azalmadığı, aksine arttığı vurgulanmıştır. Türkiye'nin 'Doğulu' ve 'Batılı' kimliğini eş olarak vurgulamasına rağmen, Batı'ya yönelime ağırlık veren bu perspektife göre, Türkiye'nin Ortadoğu, Kafkaslar, Karadeniz ve Balkan ülkeleriyle yakınlaşması ve Kıbrıs konusundaki duyarlılığı, Türkiye'nin Batı'ya yönelimine alternatif olarak izlenen bir politika değil, Batı'ya yöneliminin tamamlayıcı bir unsurudur. Türkiye'nin Batılılığını ve Avrupalılığını içselleştirme ve çoğul kimliği ile Batılılığının anlam kazandığını vurgulama, 'Batı' kavramına ikili bir söylem getirmiş, 'Batı' hem bir değerler bütünü, hem de 'Batılı' kurumlara üye olan aktörler olarak algılanmıştır. Dolayısıyla Batılılık, yalnızca 'Batı' tarafından kabule değil, Türkiye'nin kendi kimliğini içselleştirmesi ve ifade etmesine de bağlı görülebilmektedir. Bu açıdan da milliyetçi söylemlerle entegrasyonist söylemlerin birleştğini söylemek mümkündür. Bu da, Birleşik Devletler, Avrupa Topluluğu ve günümüzde özellikle AB ile uyum sağlanmayan konuları müteakip, Batılılığı bırakıp farklı bir yönelmeye sarılmamayı beraberinde getirmiştir.

Bu açıdan tekrar günümüze baktığımızda, AB Komisyonu'nun 11 Aralık 2006 kararının, Türkiye'yi bir yol ayrımına getirdiği açık olmakla birlikte, bu ayrım, Batı'ya yönelim ile Kıbrıs arasında yapılacak bir tercih olmaktan uzaktır. Bu ayrımın daha çok, Batı'ya yönelimin şu an baskın olan liberal yorumuyla milli egemenliği ön plana çıkaran halkası arasında olduğu söylenebilir. Buna mukabil, muhalefetin tehdit söylemlerinin gittikçe arttığı göz önünde bulundurulduğunda, 'entegrasyonist' söylemden özellikle 1980'lerde baskın olan 'Batı'ya rağmen Batıcılık' söylemine doğru bir geçiş sürecinin yaşandığını gözlemlemek de mümkündür. Güçlenen muhalefetin özellikle milliyetçiliğe atıf yapan söylemi de, gittikçe AB reformlarında kararlılığı vurgulayan söyleme paralel gitmekte ve dolayısıyla muhalefet ve hükümet arasındaki Batı'ya yönelimdeki temel vurgular konusundaki farklılıkları da kapatmaktadır. Erdoğan'ın 12 Aralık'ta yaptığı Grup Toplantısı'ndaki konuşma bu eğilime bir örnek olarak verilebilir: "Kimin haddine, Kıbrıs davasını gölgelemek, ucuz hesaplarla Türkiye Cumhuriyeti'ni küçük düşürmek, her metrekaresinde Türk Milletinin evlatlarının aziz kanı bulunan KKTC'yi bir politik çıkar konusu yapmak."⁹² Kıbrıs konusundaki tutumun sertleştirilmesi, şüphesiz bu davadan 'vazgeçme'nin günümüz siyasetinde mümkün olmadığının habercisidir. Ancak bu makalenin de vurguladığı gibi, Demokles'in kılıcı olagelmiş bu davayı kazanmak pahasına, Türkiye'nin yarım asırdır oturduğu Dionysus'un koltuğundan kalkmayacağına da-

⁹² Erdoğan, 'AK Parti TBMM grup toplantısı', (12 Aralık, 2006), ibid., 24.05.2007 tarihinde edinilmiştir.

ir oluşan ‘gelenek’ ve ‘mutabakat’, ‘ray’ların çokluğuna rağmen, Kıbrıs’ın Batı’ya karşı izlenebilecek bir siyaset olmanın çok ötesinde olduğunu göstermektedir.